

Landschapsvereniging “De Kringloop”

Vegetatiecursus 2019

door Leo Koster

In 2009 een Plantencursus, in 2010 een Vegetatiecursus en in 2019 wederom een Vegetatiecursus, de kosten €15,00. Wat krijg je daarvoor? Een boekje “Inleiding tot de plantensociologie met determinatiesleutel voor plantengemeenschappen”, samengesteld door Jan Hermans, een introductie-avond, een bossen-, een akker-, en ter afsluiting een grasland-exkursie. De theorieles op vrijdag 3 mei 2019 om 19.30 uur vindt plaats in de basisschool Triangel te Linne. Onze docent is tevens onze voorzitter van de Landschapsvereniging De Kringloop, de heer Jan Hermans. Dertig personen bevolken het klaslokaal. Het cursusboekje wordt nog niet uitgedeeld, “want dan bladeren jullie door 't boekje en letten dus niet op wat ik te zeggen heb”, aldus Jan. Voor het begrip “plantengemeenschappen” wordt gebruik gemaakt van de Frans-Zwitserse school, met name het standpunt van Josias Braun-Blanquet. Een gedeelte van een plantengemeenschap wordt proefvlak genoemd dat in grootte nogal kan variëren. Bij de mate waarin de soorten in het proefvlak aanwezig zijn wordt gebruik gemaakt van de vijfdelige schaal van Braun-Blanquet.

Jan heeft in 2008 een opname gemaakt op de Groote Heide, het resultaat staat op bladzijde 25 van het cursusboekje. Het begrip “vegetatie” komt aan bod. Vegetatie is bijvoorbeeld een ruimtelijke massa van plantenindividuen in samenhang met de plaats waar zij groeien en in de rangschikking die zij uit zichzelf hebben aangenomen. Een heideland is een half natuurlijke vegetatie, maar een arboretum behoort niet tot het begrip vegetatie. Wij krijgen diverse foto's te zien van vegetatie-types. Parasitisme en epifytisme wordt kort besproken, met dat laatste bedoelt men organismen die op planten groeien zonder hiervoor voedsel te onttrekken: ze gebruiken de plant uitsluitend als vestigingsplaats.

We krijgen van Jan als extraatje de bundel “Bibliografie Victor Westhoff”, waarvan hijzelf een van de vijf samenstellers is. Het omslag wordt gesierd door een tekening die gemaakt is door Jan: een Parnassia met drie stengels, waaraan twee geopende bloemen en een in knop. Victor was een goede vriend van Jan en tevens zijn leermeester: er was wederzijds sprake van een groot respect en hoge waardering. In de bundel is een foto opgenomen van Jan Hermans in gezelschap van professor Victor Westhoff en professor Géhu en wat meteen opvalt is dat Jan de enige is die notities maakt! Victor Westhoff is gekend als de invloedrijkste plantensocioloog van Nederland en de belangrijkste natuurbeschermer van zijn tijd. Zijn naam wordt terecht in een adem genoemd met Jac. P.Thijsse. De driedelige boekserie ‘Wilde planten’ met als ondertitel ‘flora en vegetatie in onze natuurgebieden’ die Victor Westhoff in samenwerking met enkele andere auteurs samenstelde, is antiquarisch nog verkrijgbaar. Victor Westhoff is in 2001 in zijn woonplaats Groesbeek dodelijk verongelukt. Zijn inmiddels ruim honderdjarige weduwe neemt zoals het altijd al was, zijn honneurs waar.

De Doort, zondag 5 mei.

Negentien personen gaan vanmorgen, uiteraard met hulp van Jan, een vegetatie-opname maken. Het is bewolkt. Het is best moeilijk om hiervan een verslag te maken, gelet op de diverse percentages van de dekking en de codes die aan planten gegeven worden hoe ze er bijstaan. De meeste mensen zijn uitgerust met een stoeltje, één gaat op de emmer. We

wandelen langs de heringerichte Middelsgraaf en langs observatiepost “De Wielewaal”. Dit stenen onderkomen was eens het schaftlokaal voor werknemers van de dakpannenfabriek “De Valk” te Echt. Jan neemt ons mee naar een fraai stukje bos in De Doort. We worden in een kring gezet, we moeten iets vertellen over de algemene aard van het vegetatiemilieu waar we omheen staan. Het betreft een vrij open plek tussen enkele Zomereiken en Essen en een vrij rijke ondergroei met onder meer Grootbloemmuur. We staan rond een goed ontwikkelde kruidenlaag, niet geheel gesloten en een vrij goede moslaag. De bodem is leemhoudend, vochtig en kleiachtig. Dan komen in het proefvlak de voorkomende planten, varens, mossen en dergelijke aan de beurt. Aan iedereen wordt de vraag gesteld “wat zie je in het vak”. Sommige plantennamen worden genoemd die de buurvrouw of buurman nou ook net wilde noemen. In totaal worden 26 soorten opgenoemd. De aangetroffen planten worden ook nog aangegeven door middel van fl = bloeiend, v = vegetatief en de Brede stekelvaren met sp omdat ze sporen draagt. Jan attendeert ons tussendoor tevens op vogels zoals Groene specht, Geelgors, Winterkoning en Koekoek.

Volgens onze bevindingen en met de hulp van Jan wordt deze plantengemeenschap ingedeeld in de “Klasse der eiken- en beukenbossen” op voedselrijke grond. Na deze “bostuinconferentie” geeft Jan nog uitleg over enige mossoorten en over Groot heksenkruid en Gele dovenetel. Via een smal bospaadje wandelen we terug. We zien nog Eénbes, Boskortsteel, Slanke sleutelbloem en Daslook. De laatstgenoemde plant is hier echter bewust uitgezet. In een onbemest hooigrasland wijst Jan ons op bloeiende Knolsteenbreek, een Rode Lijst soort. We zien de kunstig gefabriceerde, open raat van een veldwesp waarop slechts één wesp zit: de andere bewoonsters zijn zeker op insectenjacht. We genieten van de zang van een Tuinfluiter. Rond 11.30 uur sluit Jan het eerste deel van deze interessante cursus af. Volgende keer gaan we naar Schrevenhof om met ‘andere ogen’ een akkervegetatie te bekijken.

Schrevenhof, zondag 2 juni.

We komen tezamen bij “Tussen de Berken” te St. Joost, waar we zicht hebben op de 17de-eeuwse langsdeelschuur met ronde luchtopeningen: de zogenaamde uilengaten. Vanmorgen gaan we de veelal bedreigde akkerflora bekijken. Het is zonnig en de temperatuur zal tot meer dan 30°C oplopen. Jan zal ons het vegetatietype op zandgrond tonen. Stichting Het Limburgs Landschap heeft in dit gebied percelen aangekocht en ingericht als akkerreservaten. Deze worden op ecologische wijze bebouwd, hetgeen tevens inhoudt dat kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen niet worden toegepast. Ook is het gebruikte zaadgoed niet ontdaan van andersoortig zaad. We komen bij een roggeveld met onder meer bloeiende Korenbloemen en drie soorten klaprozen, te weten: Grote-, Ruige- en Bleke klaprozen. Ook Ringelwikke, Smalbladige wikke en kamille vallen meteen op. Jan mist de zang van de Ortolaan, doch de zang van een Geelgors maakt veel goed. Jan reikt een overzicht uit met diverse tekeningen van de typerende akkerflora van zandgronden. Eenjarige planten of annuëllen leven na de kieming gewoonlijk minder dan een jaar. Hier volgt een kleine opsomming van een aantal ecologische subgroepen. 1. Winterannuëllen; Vroegeling, Zandraket, Slofhak. 2. Zomerannuëllen; Gele ganzenbloem, Kromhals, Akkerleeuwenbek. 3. Jaarrondannuëllen; Straatgras, Vogelmuur, Herderstasje, Akkerviooltje. 4. Grootzadige annuëllen; Bolderik en Dolik. 5. Wortelkruiden; Schapenzuring en Gewone hoornbloem. 6. Tenslotte bolgewassen zoals Vogelmelk en Roggelelie.

We wandelen langs de rand van een dun ingezaaide Roggenakker. Langs de bosrand groeit Stinkende gouwe. Een ander veld is ingezaaid met Bladrammenas voor groenbemesting, de kroonbladen zijn veelal paars. We gaan in een lint langs een Roggenakker zitten en krijgen de opdracht om binnen een afstand van een meter een inventarisatie uit te voeren. Ik zie onder meer; hennepnetel, zwaluwtong, Kleefkruid, eik-kiemplanten en Schapenzuring. Mijn buurvrouwen hebben zicht op onder meer

Veldereprijs, Dolle kervel, Windhalm, Canadese fijnstraal, Kleine leeuwenklauw en Kleine ooievaarsbek. Jan gaat de inventariseerders af en informeert of ze leuke plantjes gezien hebben. Men moet ook plantjes meenemen zodat die straks nader bekeken kunnen worden. Jan heeft inmiddels 33 soorten opgeschreven, een respectabel aantal voor een klein deel van deze akker. Ik geniet vooral van de zang van een Tuinfluiter en Jan van deze prachtige gebiedjes waarvan er helaas nog maar zo weinig zijn. We verplaatsen ons en gaan op het brede bospad in een kring zitten, om gezamenlijk een vegetatie-opname te maken. Voor een tractor met aanhangwagen moeten we even plaats maken, doch wandelaars lopen gewoon door de kring heen, hetgeen voor geen enkel probleem zorgt.

Bij de grassoort Kweek wordt gewezen op het vliezig tongetje op de overgang van de bladschede naar bladschijf: de spitse oortjes aan de top van de bladschede kruisen elkaar.

Een stuk kiemblad van Zwaluw tong gaat rond, ze behoort tot de Duizendknoopfamilie, een hartvormig blad, geribde strengel en Jan peutert een dofzwart vruchtje (nootje) los, het vruchtje van de Heggenduizendknoop is zwart, glad en glanzend. Een vroeger algemeen gras gaat rond, het is Windhalm. Windhalm heeft een open karakteristieke wijduitstaande, purperkleurige bloempluim, een "lastig onkruid" in graanakkers. Het cursusboek wordt geraadpleegd. Jan wijst ons op het Korensla-Verbond waar zeker zeven van de aldaar zestien genoemde planten door ons gevonden zijn.

De cursisten vinden het een puike, interessante en leerzame determinatiemorgen.

De Doort, zondag 16 juni.

Het is de laatste dag van de vegetatiecursus. Een tractorbestuurder is bezig met het maaien van bloemrijke weilanden. We wandelen langs de Middelsgraaf en gaan linksaf, rechts een prachtig, onbemest weiland met veel bloeiende bloemen. We ontdekken twee Boomkikkers in het braamstruweel. Op een breed, begroeid paadje gaan we in een cirkel zitten. Als snel blijkt dat niet alle zitmateriaal geschikt is voor veldwerk: iemand zakt door zijn stoel.

Onderweg heeft Jan al een handvol grassen geplukt, zijn uitleg wordt daardoor begrijpelijker. De grassen deelt Jan in drie groepen; Aargrassen, Aarpluimgrassen en Pluimgrassen. Deze indeling heeft Jan op papier gezet, doch deze stencil wordt nog niet uitgedeeld, "want dan hebben ze alleen maar oog voor dat blaadje en letten dus niet op wat ik te zeggen heb", aldus Jan. Bij de Aargrassen staan de bloemen ongesteeld op de hoofdas, bijvoorbeeld Engels raaigras. Bij de Aarpluimgrassen staan de bloemen op korte steeltjes op de hoofdas, Jan noemt Kamgras als voorbeeld. De Pluimgrassen vormen de meeste geslachten.

Gestreepte witbol gaat rond, zacht behaard en op de bladschede aan de voet van de stengel lengtestrepen: Kropaar, een bekend voedergras: Gewone glanshaver, vroeger Frans raaigras genoemd, met zijn kafnaalden. Het kenmerk van grassen zijn de knopen, ook stengelverdikkingen genoemd. De volgende is Goudhaver die totaal niet tegen mest kan.

We wandelen vervolgens naar het best bewaarde weideperceel in de Doort. Dat is te danken aan een oude boer die het in beheer had: hij maaide nog met de zeis, maar liet soms ook stukken ongemoeid.

We nemen onze inmiddels vertrouwde cirkelpositie weer in: we gaan over tot een vegetatie-opname. De grootte schatten we op ongeveer 100 m², de hoogte van de kruidlaag op ongeveer 60 cm. Iedereen mag zeggen wat hij of zij ziet en zo komen we aan 26 soorten. Tussendoor genieten we nog even kort van de zang van een Spotvogel. Aan de top van een gras-aar ontdek ik een twintigtal minuscule bruine eitjes en uit een ervan zie ik even later een oranje, kaal glimmend insectje kruipen. Het is onmogelijk om vast te stellen wat voor soort insect het is. Nu gaan we over tot het geven van codes en getallen voor de bedekking alsmede de fenologische toestand voor de aangetroffen planten. De

opvallende Gewone margriet wordt ingedeeld als 2a (bedekking 5%-12%) en fl (bloeiend), de Ratelaar krijgt de 2m (zeer veel exemplaren) en fl en fr (in vrucht), Gewoon knoopkruid krijgt de 2b (bedekking van 12%-25%), fl en kn (in knop).

Berenklauw, Rode klaver, Veldlathyrus, Witte klaver, Paardenbloem, Kamgras, Gestreepte witbol, Ruige leeuwentand, Grote vossenstaart, Goudhaver, Duizendblad, Gewone ereprijs, Kropaar en Gewone veldbies krijgen ieder een + (3-20 exemplaren). Groot zwenkgras (in polletjes) krijgt als bedekking een 3 (bedekking van 25%-50%), Gewoon reukgras staat er met veel individuen, krijgt daarom een 1. Het door ons geïnterpreteerde gebiedje is lemig, kleiachtig en lössachtig en wordt, uiteraard met hulp van Jan, gerangschikt onder de noemer "bemeste hooilanden op voedselrijke gronden". In dit geval wil dat zeggen: "bemest met stalmest". Ze behoort tot het Glanshaver-Verbond. Maar we zijn er nog niet: het percentage van de moslaag moet nog vastgesteld worden. Het is kleiner dan 10%. Een Levendbarende hagedis kruipt door de vegetatie. Jan memoreert nog even Wim de Veen, een groot voorvechter voor het behoud van dit fraaie gebied. Jan wijst ons nog op straalbloemen bij het Gewoon knoopkruid. We zien een Boomkikker met een iets andere kleur groen "jasje" dan de vorige soortgenoten. Bij het maaien wordt toch een deel van de vegetatie gespaard, constateren we op de terugweg. Langs het paadje staat een houten bank met de naam R. Geurts (1897-1977) erop. De heer R. Geurts was onderwijzer en voorzitter van de op 14-11-1965 opgerichte vereniging Natuurhistorische Werkgroep Pepijnsland.

Bij de observatiepost groeien twee soorten ooievaarsbekken, te weten Beemdooievaarsbek en Bermooievaarsbek. Verder zien we langs de Middelsgraaf nogal wat Rapunzelklokjes en verder Boskrieken, Zeepkruid en Kraailook. We horen de zang van een Zwartkop en het zachte, maar onmiskenbare gebrom van een Hoornaar. Rond 11.45 uur sluit Jan Hermans onder applaus de vegetatiecursus af. Iedereen vond de cursus informatief, boeiend en bijzonder interessant en eveneens belangrijk; ook erg gezellig. De cursisten zouden heel graag een vervolg zien in 2020. Jan gaat er over nadenken. Hij heeft met ontzettend veel plezier deze cursus gegeven, dus wie weet...